

Tomaž Kržišnik pri ustvarjanju v Keramiki Novo mesto.
Foto: Bojan Radovič, 1986

Detajl razstave z deli Tomaža Kržišnika.
Foto: Ivica Križ, oktober 2009

RAZSTAVA »KERAMIKA NOVO MESTO« IN UMETNIKI: POGLED AVTORICE

Dolenjski muzej Novo mesto, 1. junij–11. oktober 2009

Razstava »Keramika Novo mesto« in umetniki v Dolenjskem muzeju v Novem mestu je bila ena od spremljajočih razstav projekta 1. Mednarodnega trienala keramike UNICUM 09, ki sta ga organizirala Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov in Narodni muzej Slovenije. Nastala je na pobudo in povabilo umetnice Dragice Čadež Lapajne, predsednice organizacijskega odbora UNICUM 09. Dragica Čadež Lapajne je izrazila željo, da se na razstavi med drugim nakaže tudi industrijski način izdelave keramike in da se kot pomembnega ustvarjalca v keramiki predstavi umetnika Tomaža Kržišnika, ki je večji del svojega opusa v keramiki ustvaril prav v Novem mestu.

Razstava je bila zato zasnovana bipolarno: en del je prikazoval izbor predvojnih izdelkov Keramike J. Klemenčič Novo mesto z ugotovljenim avtorstvom, drugi del pa izbor keramičnih del umetnika Tomaža Kržišnika, ustvarjenih med letoma 1985–1993. Prvi skupni imenovalc razstave je tovarna Keramika Novo mesto, okrajšano ime podjetja, ki se je uporabljalo v vseh obdobjih delovanja tovarne, drugi skupni imenovalc pa so umetniki, ki so s tovarno sodelovali kot oblikovalci. Iz tega smo izhajali tudi pri izboru imena za razstavo. Ekspozate v vitrinah in na steni so dopolnjevali besedila in fotografije na panojih, repliciranje izdelkov pa smo z nekaj pretehtano izbranimi mavčnimi kalupi ter lesenimi šablonami za predvojne izdelke tovarne Keramika samo nakazali.

Kržišnikovo ustvarjanje v Novem mestu je tako navdušilo novomeškega fotografa Bojana Radoviča, da je posnel fotografski cikel Kržišnikovih del v keramiki z naslovom Bajke. Skupaj sta nato leta 1987 razstavljala v avli Pionirjeve stavbe in galeriji Feniks v Ljubljani. Radovič je tudi fotografsko dokumentiral umetnika pri delu v novomeški Keramiki in nam za razstavo ljubeznivo odstopil nekaj dokumentarnih posnetkov. Dve njegovi fotografiji iz cikla Bajke pa smo vključili v razstavo. Ob razstavi smo želeli obiskovalcem predvajati tudi dokumentarni film o ustvarjanju

Tomaža Kržišnika v keramiki režiserja Tomaža Kralja, vendar nam ga v arhivu RTV SLO ni uspelo dobiti. Ob razstavi je izšel katalog z besedili Ivica Križ, Barbare Rupel in Tomaža Kržišnika. Razstavo in katalog je oblikoval Jurij Kocuvan.

Pri tokratni razstavi sta bila navezovanje stikov in izposoja predmetov za obdobje med obema vojnima nekoliko lažja, ker sem gradivo na terenu evidentirala že za razstavo Pečarska in keramična industrija v Novem mestu in po njej.¹ Hkrati pa smo po tej razstavi v muzejsko zbirko pridobili kar nekaj izdelkov predvojne keramične produkcije tovarne Keramika Josip Klemenčič. Ker pa kot avtorica nisem želela, da bi bila pričujoča razstava le nekakšna ponovitev prejšnje razstave, sem ji želela dodati tudi nova spoznanja in eksponate, zato sem se posvetila vnovičnemu pregledovanju pisnih, tiskanih in fotografskih virov ter povezovanju podatkov in hkrati iskanju novih ustnih virov in evidentiranju dodatnih predmetov na terenu.

Dr. Nadja Zgonik in dr. Bogo Zupančič sta me opozorila na nekaj poglobitnih virov za umetnike, predvsem v predvojnem revialnem tisku in v fondu Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Arhivu Republike Slovenije, ki jih pri razstavi Pečarska in keramična industrija nisem poznala, hkrati pa je v tem obdobju Zgonikova temeljito raziskala in osvetlila delo Dane Pajničeve in delno tudi Srečka Kotarja.

Za predstavitev obsežnega keramičnega opusa Tomaža Kržišnika je bilo treba umetnine najprej evidentirati na terenu. Kot temeljna orientacija nam je rabila odlična monografija Staneta Bernika o Tomažu Kržišniku. S podatki sta nam pomagala tudi umetnik Tomaž Kržišnik in njegova žena Maja Kržišnik. Ker je Kržišnikovo delo v keramiki pogosto povezano s celotno podobo opreme posameznih javnih objektov oziroma je del notranje opreme

¹ Razstava je bila v Galeriji Dolenjskega muzeja Novo mesto od 9. decembra 2005 do 29. oktobra 2006.

zasebnih stanovanj ali javnih objektov, smo lahko predstavili le fotografije na panojih. Kržišnikovo unikatno keramično plastiko pa smo si za razstavo sposodili od njega in od zasebnih lastnikov na območju Dolenjske.

Razstavi je bil namenjen prostor Male dvorane Dolenjskega muzeja, uporabili pa smo že obstoječo muzejsko opremo. Tako so prostor in tudi finančna sredstva določali omejen izbor del tako pri predvojnih avtorjih kot pri Kržišnikovih delih v keramiki. Že ob sprejetju predloga za razstavo sem se zavedala, da sama kot etnologinja ne bom zmogla umetnostnozgodovinske analize Kržišnikovega ustvarjanja, zato je muzej kot zunanjo sodelavko k razstavi povabil kustodinjko za umetnostno zgodovino Barbaro Rupel iz Galerije Božidar Jakac v Kostanjevici, ki je z besedilom v katalogu predstavila in opozorila na pomen ustvarjanja Tomaža Kržišnika v keramiki.

Kratka zgodovina razvoja pečarske obrti v podjetje Keramika Novo mesto

- 1892: Brata Ivan in Valentin Appe, po rodu Gorenjca, v Kandiji odpreta prvo pečarsko delavnico v Novem mestu.
- 1905: Po Valentinovi smrti vodstvo delavnice prevzame Ivan Appe.
- 1909: Josip Klemenčič zaradi bolezni Ivana Appeja prevzame vodenje delavnice.
- 1919: Josip Klemenčič in Valentin Appe ml. skupaj odpreta Pečarsko delavnico na novi lokaciji v nekdanji usnjarni ob mestnem mlinu.
- 1920: Po smrti Valentina ml. delavnico vodi Josip Klemenčič.
- 1923: Josip Klemenčič ustanovi prvo družabniško podjetje na Dolenjskem Keramika, tovarna peči, štedilnikov, kamenine in šamotnih izdelkov J. Klemenčič, družba z o. z. Novo mesto, in preseli proizvodnjo v novozgrajena poslopja v bližini železniške postaje v Bršljinu.
- 1931: Podjetje Keramika J. Klemenčič nanovo ustanovi keramični oddelek za izdelavo okrasnih in uporabnih predmetov.
- 1939: Ukinejo keramični oddelek tovarne.
- 1941: Po smrti Josipa Klemenčiča vodstvo podjetja prevzame žena Marija Klemenčič.
- 1945: Tovarno nacionalizirajo.
- 1981: Prej samostojna tovarna Keramika postane eden od TOZD-ov GIP Pionir Novo mesto.
- 1995: Po denacionalizaciji se spremeni lastništvo podjetja in ime v Peči – keramika d. o. o.
- 1998: Podjetje Peči – keramika d. o. o. začne proizvodnjo na novi lokaciji v novozgrajenem objektu na Cikavi v Novem mestu.

Ustanovitev keramičnega oddelka pri tovarni Keramika Josip Klemenčič

Josip Klemenčič je leta 1931 ustanovil nov keramični oddelek tovarne za izdelavo okrasnih in uporabnih predmetov iz bele prsti, ker je menil, da bo prodaja tovrstnih izdelkov v obdobju gospodarske krize tovarni prinašala dodaten zaslužek. Poleg pečnic, ki so bile njihova osnovna proizvodnja, so že pred letom 1931 izdelovali tudi nekaj okrasnih masivnih predmetov iz bele prsti, ki so bili narejeni po enakem postopku kot pečnice, z vtiskovanjem v mavčni model, preostali uporabni in okrasni

predmeti iz bele prsti pa so se v mavčne kalupe ulivali. Josip Klemenčič je jeseni leta 1931 zaposlil strokovnjaka, keramika Hansa Gerolda, ki je pred tem vodil obrat beloprstene keramike v Gotovljah pri Žalcu.

Pri novomeški tovarni so zgradili prizidek za keramični oddelek, posebno peč za žganje keramičnih izdelkov ter priskrbeli tudi vso potrebno opremo, orodje ter surovine za tovrstno proizvodnjo. Potrebovali so še strokovno usposobljen kader, saj so bili v tovarni zaposleni le izučeni pečarji. Zato so poleg Gerolda malo pozneje za poslikavo keramičnih izdelkov zaposlili tudi Lidijo Brodšnajder. Na keramičnem oddelku tovarne so delali bodisi kot zaposleni bodisi kot zunanji sodelavci tudi nekateri keramiki, na primer Ferdo Foltyn in slovenski umetniki Dana Pajnič, Julij Papič in Srečko Kotar.

Čeprav so keramični oddelek zaradi prevelikih izgub leta 1939 uradno ukinili, so se z beloprstnimi izdelki predstavljali še pozneje, med drugim leta 1941 na Ljubljanskem velesejmu. Po drugi svetovni vojni so poskušali znova obuditi proizvodnjo keramičnih predmetov iz bele prsti, in sicer najprej v drugi polovici 40. in nato spet v 50. letih 20. stoletja, vendar brez večjega uspeha. Predmete so večinoma izdelovali še po predvojnih mavčnih kalupih. Izbor okrasnih in uporabnih predmetov iz bele prsti, ki jih je izdelovala Keramika Novo mesto, je kar pester: samostojne figurine v obliki človeških ali živalskih figur, vaze, okrasni lonci za rože, svečniki, kropilniki, stojala oziroma oporniki za knjige, pepelniki, doze za cigarete, doze za pecivo, skleda za sadje, jedilni, kavni in čajni servisi, okrasni krožniki, vrčki, vrči oziroma ročke, poslikane v stilu majolik, vrtni palčki, nabožne figure, ipd. Tudi tehnike okraševanja so bile različne – od podglazurne do nadglazurne poslikave in reliefne aplikacije. Njihovi izdelki so v zelo živahnih in kontrastnih barvah, kar je značilnost sloga dekorativne umetnosti 20. in 30. let 20. stoletja.

Keramični izdelki novomeške Keramike so precej težki, ker so bili večinoma masivno uliti. Ker so ročno poslikani, so skoraj vsi unikatni – vsi predmeti se namreč v končni obliki razlikujejo v barvah glazure, načinu poslikave in aplikacijah, čeprav so bili izdelani v identičnih kalupih. Nekateri predmeti so bili izdelani le kot unikatni izdelki. Predmeti nimajo vtisnjenih ali žigosanih oznak tovarne, zaščitni znak v obliki papirnate srebrne ali zlate nalepke z napisom KERAMIKA J. KLEMENČIČ NOVO MESTO so na predmete samo nalepili. Na nekaterih izdelkih je na dnu vtisnjena številka izdelka, na nekaterih poslikanih okrasnih krožnikih pa je na zadnji strani napis Keramika Novo mesto in letnica izdelave.

V svojih reklamnih oglasih iz 30. let 20. stoletja se je tovarna Keramika hvalila, da se pri oblikovanju svojih izdelkov opira na domače umetnike. Dejansko se je Keramika poleg na Hansa Gerolda, izkušenega keramika, ki ga je seveda nujno potrebovala za tehnični zagon keramičnega oddelka tovarne, pri oblikovanju svoje dekorativne in uporabne keramike opirala izključno na mlado generacijo slovenskih umetnikov.

Keramika Novo mesto in umetniki

Keramik HANS GEROLD je pred prihodom v Novo mesto vodil keramični obrat izdelave beloprstene keramike v Gotovljah pri Žalcu. V Novem mestu je začel delati jeseni leta 1931, prenehal pa sredi leta 1934. Po njegovih načrtih je bila zgrajena nova peč za žganje keramičnih izdelkov, verjetno pa je s seboj prinesel tudi nekaj orodja in modelov.

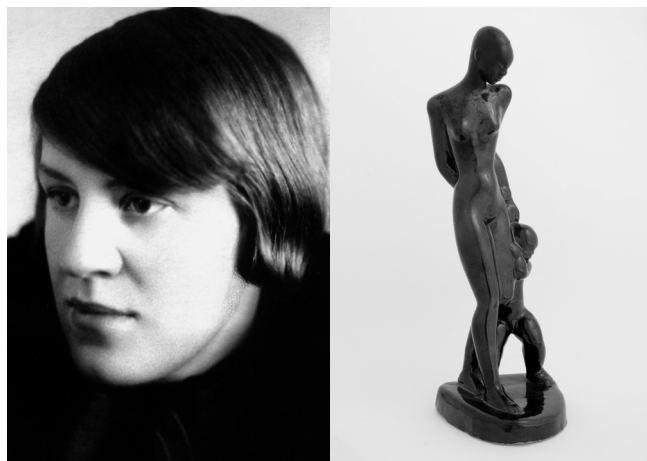

Srečko Kotar leta 1945 v svojem ljubljanskem ateljeju.
Foto: Leon Jere, iz fonda Foto Slovenije, Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Ljubljana

DANA PAJNIČ (1906, Ljubljana–1970, Ljubljana) si je znanje v umetnosti nabirala že kot dijakinja, ko je nekaj časa obiskovala umetniško šolo Probuda in menda tudi šolo za dekorativno umetnost v Dresdnu. Na keramičnem oddelku Tehnične srednje šole se je v drugi polovici 20. let 20. stoletja učila modeliranja, kompozicije in poslikavanja okrasne in uporabne keramike pri profesorju Francetu Kralju; veljala je za eno njegovih najbolj nadarjenih in obetavnih učenk. V zgodnjem obdobju se je ukvarjala z dekorativno uporabno keramiko, potem je prešla na figuralno plastiko in nato na monumentalno dekorativno kiparstvo v žgani glini in umetnem kamnu. V tridesetih letih je začela sodelovati s slovensko keramično industrijo Liboje, Dekor in Keramiko v Novem mestu. Po drugi vojni se je posvetila unikatnemu in industrijskemu oblikovanju v lesu, kovini in steklu ter tudi stenskem slikarstvu. Zelo dejavna je bila tudi v Društvu slovenskih upodablajočih umetnikov in Društvu za dekorativno umetnost. Z novomeško Keramiko J. Klemenčič je gotovo sodelovala v 30. letih 20. stoletja, ne vemo pa natančno, kdaj.

Na razstavi smo predstavili njeno figurino Črnka z otrokom, eno od najpriljubljenejših izdelkov tovarne Keramika. Na razstavi smo predstavili tudi negativni mavčni kalup zanjo in tokrat prvič tudi mavčni pozitiv – jedro za to plastiko. Poleg črnke so bile razstavljene še tri nanovo odkrite plastike iz njenega zgodnjega obdobja: Ženska glava, Ženski akt in Klečeča ženska, ki jih je za razstavo posredovala Seta Mušič, njeni mami pa jih je podarila Dana osebno, ker sta bili prijateljci od otroških let. Predstavljen je bil tudi rumen, trikotno oblikovan servis za kavo, ki ga dr. Zgonikova pripisuje prav Dani Pajnič.

JULIJ PAPIČ (1912, Metlika–1990, Zagreb) se je do leta 1929 kot učenec Franceta Kralja šolal na keramičnem oddelku Srednje tehnične šole v Ljubljani, leta 1933 pa je diplomiral na oddelkih za kiparstvo in keramiko na Visoki umetniško-industrijski šoli v Pragi. Po odhodu Hansa Gerolda se je leta 1934 zaposlil na keramičnem oddelku v Keramiki Josipa Klemenčiča v Novem mestu, kjer je ostal do jeseni 1936, nato pa se je preselil v Zagreb, kjer se je posvečal samo kiparstvu, le med letoma 1955 in 1972 je delal kot likovni pedagog. Kot kipar je izdeloval figuralne kompozicije manjših dimenzij v terakoti, bronu in kamnu, portrete,

Dana Pajnič in njena glazirana beloprstna keramika iz 30. let 20. st., Črnka z otrokom.
Fotografija Dane Pajnič je last družine Mušič, kipec pa je fotografiral Borut Križ

reliefe in plakete ter porcelanaste krožnike. Po letu 1958 se je posvetil zgolj mali plastiki, izdelani iz obarvane terakote. Papič je tudi avtor nekaterih spomenikov, med drugim doprsnega portreta Alojza Gangla in kipa Belokranjski partizan, ki stojita v parku pred metliškim gradom, sedežem Belokranjskega muzeja. Na razstavi smo predstavili štiri šahovske figure in opornika za knjige z ženskim aktom, ki smo ju prav tako pripisali njemu.

SREČKO KOTAR (1900, Ljubljana–ni podatka) je prav tako do leta 1933 obiskoval keramični oddelak Srednje tehniške šole v Ljubljani. Leta 1945 se je vpisal na ljubljansko Akademijo upodablajočih umetnosti, kjer je leta 1949 diplomiral, pozneje pa se je izpopolnjeval v Pragi. V 50. letih je poučeval keramiko na Šoli za oblikovanje v Ljubljani, nato je bil zaposlen v Umetniški zadrugi, pozneje je poučeval likovni pouk na več osnovnih šolah po Sloveniji. Ukvarjal se je predvsem z malo plastiko, njegove miniature s slovenskimi ljudskimi motivi so bile zelo priljubljene med našimi izseljenci v Združenih državah Amerike. Njegovo najbolj znano delo je relief Krakovski ribiči nad vhodom v ribarnico pod Plečnikovimi arkadami na ljubljanski tržnici, vzidan leta 1942. Kotar je bil z novomeško Keramiko povezan v letih 1937 in 1938; z njegovim prihodom je Keramika začela izdelovati keramične plastike s folklorno motiviko. Na razstavi smo predstavili tri njegove plastike: Naborniki, Koledniki in Par v narodni noši ter mavčni model Nabornikov.

LIDIJA BRODŠNAJDER (1915, Šentjanž–1943, Novo mesto) je začela delati na keramičnem oddelku Keramike že v času Hansa Gerolda, pri katerem naj bi se naučila poslikave keramičnih izdelkov. S tovarno je bila povezana do leta 1941.

ALMA VALANTIČ (1919, Gorica–1943, Novo mesto) se je v Keramiki začela učiti leta 1936 in je ostala le krajši čas. Obe sta bili bližnji sosedki Klemenčičeve družine na Grmu. Lidijin oče je bil poštar, Almin pa je imel soboslikarsko obrt. Valantiči so se s Primorske po prvi vojni priselili v Novo mesto. Obe dekleti povezuje tudi žalostna usoda, saj sta obe umrli mladi, celo istega leta, Lidija za tuberkulozo (sorodniki domnevajo, da tudi zaradi posledic dela s strupenimi oksidi v tovarni), Almo pa naj bi skupaj s preostalimi člani družine ubili pripadniki črne roke.

FERDO FOLTYN, keramik (1911, Gabela v Hercegovini–ni podatka) je leta 1930 končal šolanje na keramičnem oddelku Srednje tehnične šole v Ljubljani. Njegovo ime se je v Klemenčičevih poslovnih knjigah prvič pojavilo avgusta 1935, delal pa je do vključno leta 1939, ko so uradno zaprli keramični oddelek tovarne. Zanimivo je, da so nekateri njegovi izdelki signirani. Razstavili smo vazo z njegovo reliefno dekoracijo, figuro ženske z rožnim vencem in skledo za sadje, poleg tega pa mavčni model – negativ za vazo in leseno šablono za izdelavo mavčnega kalupa na lončarskem kolesu za prav to vazo.

Poleg uporabne in dekorativne keramike pa smo z izborom devetih pečnic iz obdobja od konca 19. stoletja do začetka 21. stoletja in dvema mavčnima kalupoma za pečnici nakazali osnovno dejavnost Keramike Novo mesto, to je izdelavo pečnic. Posamezne predloge za pečnice pa so v različnih obdobjih izdelovali oblikovalski ateljeji in jih prodajali pečarskim podjetjem, zato lahko srečamo istovrstne motive pri različnih proizvajalcih pečic.

Razstava je predstavila le en segment proizvodnje beloprstene keramike na Slovenskem, zato številna vprašanja ostajajo še odprta. Verjetno pa bo nanje lažje odgovoriti, ko bo preučena in predstavljena istovrstna proizvodnja v preostalih sočasnih keramičnih obratih v Libojah, Kamniku in Ljubljani.

Tomaž Kržišnik

Akademski slikar Tomaž Kržišnik (1943, Žiri) se je šolal na varšavski likovni akademiji, kjer je leta 1968 opravil tudi magisterij s področja knjižne ilustracije. Vse do danes ustvarja na različnih področjih. Ob klasičnem slikarskem delu s poudarkom na risbi se posveča tudi knjižni ilustraciji, grafičnemu oblikovanju, gledališki scenografiji, oblikovanju lutk, unikatnemu oblikovanju v steklu, kamnu in keramiki.

Na pričujoči razstavi se je predstavil samo s svojimi deli v keramiki, ki jih je ustvaril v Novem mestu v sodelovanju s podjetjem Pionir TOZD Keramika od srede osemdesetih let do leta 1993. Njegov prispevek je pomemben predvsem zaradi svojstvenega kreativnega pristopa pri oblikovanju unikatnih keramičnih izdelkov in njihove likovne interpretacije. Pri tem je treba posebej izpostaviti njegova večja dela, kot so likovne interpretacije različno zasnovanih pečic, mozaičnih stenskih kompozicij in likovno funkcionalne opreme arhitekturnih ambientov.

Temeljni namen tokratne razstave je bil opozoriti javnost na pomembnost keramičnega opusa Tomaža Kržišnika, ki je bil glede na svoje dosežke na drugih ustvarjalnih področjih nekoliko pozabljen in prezrt. Smiselno se mi zdi, da bi se v prihodnje predstavil s samostojno razstavo, ki bi celostno predstavila njegov prispevek v zgodovini likovne ustvarjalnosti na Slovenskem (Rupel 2009: 32, 35).

Samo Novo mesto je postalo bogatejše za dve monumentalni Kržišnikovi deli v keramiki, eno je vertikalna stenska kompozici-

cija v stavbi nekdanje SDK v Kandiji, ki jo je umetnik posvetil Trdinovim *Bajkam in povestim o Gorjancih*, druga pa je v obliki horizontalne stenske kompozicije v avli nekdanje upravne stavbe gradbenega podjetja Pionir v Bršljinu.

V omenjenem obdobju je tovarna Keramika v svojo ponudbo vključila tudi umetniški program s Kržišnikovimi pečnicami. Žal se to obdobje ni več ponovilo. Sijajno bi bilo, če bi sedanje podjetje Peči – keramika poskusilo pri oblikovanju svojih izdelkov ponovno sodelovati s slovenskimi umetniki in tako tržišču ponuditi čim bolj kakovostne izdelke.

Viri in literatura

BERNIK, Stane: *Tomaž Kržišnik: izrisane podobe sveta in oblik*. Ljubljana: Mestna galerija, 1994.

BRANCELJ, Andreja: Julij Papič – sedemdesetletnik. *Dolenjski razgledi* 4(8), 1982, 126.

BRANCELJ, Andreja: *Julij Papič: kiparska razstava ob 70-letnici rojstva akademskega kiparja prof. Julija Papiča*. Metlika: Belokranjski muzej, 1983 (katalog razstave, Belokranjski muzej Metlika, 22. oktober–24. november 1982; Dolenjski muzej Novo mesto, 26. november 1982–5. januar).

ČADEŽ LAPAJNE, Dragica in Marja Lorenčak (ur.): *Keramika v Sloveniji 1964–2004*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2004 (katalog razstave, Grad Podsreda, 1. 9.–10. 10. 2004, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 18. 10. 2004–11. 10. 2004).

KOS, Mateja: *Beloprstena keramika v Sloveniji: Gradivo za materialno kulturo Slovencev 4: zbirka Narodnega muzeja Slovenije*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2005.

KOS, Mateja: Majolika na Slovenskem, *Argo* 49(2), 2006, 25–30.

KOS, Mateja: Pečarska in keramična industrija v Novem mestu (ocena), *Argo* 49(2), 2006, 57–60.

KRIŽ, Ivica: *Pečarska in keramična industrija v Novem mestu*. Novo mesto: Dolenjski muzej, 2005 (katalog razstave, Dolenjski muzej, 9. december 2005–29. oktober 2006).

KRIŽ, Ivica, Barbara Rupel in Tomaž Kržišnik: *Keramika Novo mesto in umetniki*. Novo mesto: Dolenjski muzej, 2009 (Katalog razstave, Dolenjski muzej Novo mesto, 1. junij–11. oktober 2009).

VESEL, Jana: *Bajke: Bojan Radovič, fotografija: Tomaž Kržišnik, keramika*. Novo mesto: Pionir 1987 (katalog razstave, Ljubljana: Galerija Feniks, 5.–16. februar 1987, Novo mesto: Pionir, marec 1987).

ZGONIK, Nadja: Dana Pajnič in dekorativno keramično kiparstvo tridesetih let. V: *Zbornik za Špelco Čopič*. Ljubljana: Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, 2006 (posebna publikacija Zbornika za umetnostno zgodovino), 107–135.

ZGONIK, Nadja: Dana Pajnič (1906–1970): keramična kiparka in oblikovalka, ki je v slovensko umetnost vnesla vitalizem in glamur. V: *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: SAZU, 2007, 432–435.

ZGONIK, Nadja: Dana Pajnič 1906–1970. V: *Sedem slovenskih kipark 1918–1945*. Kamnik: Medobčinski muzej, 2008, 26–28.